

UDK: 949.75:323.1»18«
Stručni članak
Primljeno: 1.VI.1994.

»Objektivnost« spoznaje u povijesnoj znanosti: *Odgovor na polemični članak dr. Nikše Stančića*

PETAR KORUNIĆ

Filozofski fakultet, Zagreb, Republika Hrvatska

U ovom članku autor odgovara na polemični spis dr. N. Stančića koji je objavljen u prošlom broju ovog časopisa. Autor pokazuje da je zapravo dr. Stančić i u tom slučaju učinio »otklon od tradicije hrvatske historiografije« i da razina njegove polemike doista »znači otklon« od »stručne korektnosti i profesionalne znanstvene odgovornosti«. Iako je djelomično morao prihvatiti polemični ton, autor ipak drži da polemika nije poželjna i da je ona za povijesnu znanost nekorisna i štetna. Stoga poziva dr. Stančića na suradnju, koju mogu ostvariti na više razina, uvažavajući međusobne razlike. Ujedno predlaže da ovaj časopis na svojim stranicama omogući objavljivanje diskusija i rasprava o ključnim problemima iz hrvatske povijesti. Autor će sam u nekoliko nastavaka dati prilog toj diskusiji.

O slobodi mišljenja i raspravljanja

»Nikad ne možemo biti sigurni da je mišljenje što ga nastojimo ugušiti lažno mišljenje, a kada bismo i bili sigurni, to bi ipak bilo zlo. (...) Ne saslušati neko mišljenje zato što smo sigurni da je lažno, znači misliti da je moje uvjerenje isto što i apsolutna istina. Svako je ušutkivanje rasprave pretpostavka nepogrešivosti.«

John Stuart Mill, *On Liberty*, 1859.

I. Predmet rasprave

Kada se jedan od naših istaknutijih povjesničara dr. Nikša Stančić, osjeti ponukanim da sebi i sustručnjacima progovori kritički o radovima i znanstvenoj razini drugoga povjesničara, i to radi »obrane načela povjesničarske struke«, to svakako mora pobuditi interes. Pogotovo kada ga na taj pothvat vodi uvjerenje da radovi o kojima je riječ »zahtijevaju ozbiljnu raspravu«. Upravo zato najprije se moramo upitati: prvo, zašto je to uradio; drugo, kako je to uradio; treće, kakve to ima koristi za povijesnu znanost.

II. Zašto je to uradio?

Dr. Stančić je to uradio u polemičnom članku pod naslovom: »Što su sve povjesničari izmislili. U povodu najnovijih radova dr. Petra Korunića«. ¹ Odmah počinje upozorenjem da »neka obilježja« moga znanstvenog rada »znače odklon od tradicije hrvatske historiografije, koju je dosad odlikovala stručna korektnost i profesionalna znanstvena odgovornost.« ² Drugim riječima, on već u prvoj rečenici svoga teksta ističe da su glavna »obilježja« moga istraživačkog rada: nestručnost, neprofesionalnost, neznanstvenost i neodgovornost. I to, neodgovornost prema struci, prema povijesnoj znanosti, tj. u mojem je radu vidljiv nedostatak profesionalne odgovornosti; nadalje, prisutna je neodgovornost prema drugim povjesničarima, a to znači da se nekorektno ponašam prema svojim kolegama iz struke; napokon, neodgovoran sam prema hrvatskoj historiografiji i povijesnoj znanosti uopće, jer ne »poštujem« osnovna pravila povijesne znanosti i »općenito znanstvenog rada«.

1. Kada je u uvodu svoga polemičnog priloga sve to tako jasno formulirao, njegov je dokazni postupak dalje sam od sebe glatko tekao. Više mu nije bilo ništa teško »dokazati«. Jer, budući da je riječ o autoru čiji je rad nestručan, neznanstven i neprofesionalan, koji je dakle pogazio temeljne principe »povjesničarske struke«, jasno je da o rezultatima njegovih znanstvenih istraživanja nije vrijedno raspravljati, niti ih uzimati ozbiljno. I doista, dr. Stančić to jasno kaže. ³

Zato, posve u skladu s tim uvjerenjem, on želi »ozbiljno raspravljati«, kada je riječ o mojim radovima, *samo* »o njihovoj kako metodološkoj, tako činjeničnoj osnovici«. ⁴ On dakle želi raspravljati: prvo, samo o »metodološkoj osnovici« u mojim radovima, točnije o mom neprofesionalnom i neznanstvenom radu, što se iskazuje u »nepoštivanju osnovnih pravila povjesničarske struke i općenito znanstvenog rada«; drugo, samo o »činjeničnoj osnovici« u mojim raspravama, tj. želi raspravljati samo o mojoj nestručnosti i nekorektnosti, koje se ogledaju u »ispuštanju podataka« koji ruše moje zaključke, u »krivom interpretiranju povijesnih izvora« i »osnovnih rezultata historiografije«, u »odbacivanju« i »izvrtačenju« rezultata istraživanja drugih historičara, u svjesnoj »dezinterpretaciji« povijesnih izvora i to čak »naočigled čitalaca«, u ispuštanju dijelova teksta koji nisu u skladu s mojim zaključcima itd. Kada je dr. Stančić sve to tako lijepo složio – a njemu bismo trebali vjerovati, jer je riječ o uglednom profesoru koji istražuje i predaje značajno razdoblje nacionalne povijesti i koji u to i u ime najbolje tradicije hrvatske historiografije želi »obraniti« (od koga?) njezina »temeljna načela struke« – posve je ispravno zaključio: »Nakon toga rasprava o metodi postaje gotovo bespredmetnom« ⁵. Ako je sve to istina, o

¹ N. Stančić, Što su sve povjesničari izmislili. U povodu najnovijih radova dr. Petra Korunića, *Časopis za suvremenu povijest*, 2–3, Zagreb, 1993., 247–260.

² Isto djelo, 247.

³ »U ocjenama pojedinih problema iz hrvatske povijesti s dr. Korunićem ili s drugim povjesničarima mogu se slagati ili ne slagati. Međutim, pretpostavka za razgovor o ocjenama dr. Korunića ipak je raščišćavanje činjenične osnovice ovdje tek nekih razmatranih njegovih ocjena. Zbog toga je bio potreban ovaj prilog. I zbog hrvatske historiografije.« N. Stančić, što su sve povjesničari izmislili, n. dj., 259.

⁴ Isto djelo, 247.

⁵ Isto djelo, 248.

takvoj vrsti »metode« u znanosti svakako nije korisno raspravljati. I to nije vrijedno raspravljati o dvije vrste takvih »metoda«: mojoj ukoliko je sve to točno, te o »metodi« dr. Stančića ako nije točno ono što on tvrdi.

2. Ispitajmo stoga zašto je ipak dalje nastavio razobličavati tu moju »metodu«. Prije svega, učinio je to zato što sam u svojim raspravama spomenuo radove dr. Stančića i pokazao da se s nekim (dakle samo s nekim!) njegovim ocjenama ne slažem.

Zašto sam i kako sam to do sada radio? U svojim sam raspravama uvijek isticao da veoma cijenim rezultate hrvatske historiografije. Isto tako, da cijenim radove svojih profesora (osobito J. Šidaka, M. Gross, I. Karamana i drugih). Jednako tako sam rekao da cijenim i rad dr. Stančića, a on je to sam uvidio kada je napisao da ja u svojim radovima govorim i o njegovu radu »ocjenjujući ga općenito vrlo pohvalnim riječima«. Ali to, dakako, ne znači da su svi oni u svojim radovima sve rekli, da su riješili sve povijesne probleme ili da i oni, kao i svaki znanstvenik, nisu griješili. Razumije se da to isto vrijedi i za moj rad. Drugim riječima, uvjeren sam da mnogi problemi iz hrvatske povijesti ne samo da nisu pokrenuti, nego da su mnoge povijesne procese pogrešno tumačili. A to znači da njihove rezultate promatram ne kao »apsolutnu istinu« u koju se ne smije dirati nego da cijenim ono što su dobro uradili, a toga ima mnogo, ali sam kritičan prema svemu, pa i prema onome što vjerujem da je nužno mijenjati i to pokušavam drugačije objasniti.

Taj je problem u znanosti otkrio već Aristotel kada je istaknuo da mu je drag učitelj (Platon) i da ga cijeni, ali da mu je znanstvena istina draža i da je stoga više cijeni. Promatrajući dakle s gledišta znanosti, i mukotrpnoga traganja za znanstvenom istinom, u tome je sve do danas iskazano moralno načelo da, poštujući napore svakoga, moramo ići dalje u otkrivanju istine. Ali pritom ne smijemo, zbog nekih propusta znanstvenika, negirati cjelokupni njegov rad i njegovu ličnost.

U tome se ja i dr. Stančić bitno razlikujemo. Ja poštujem njegov rad i njegovu ličnost, ali sam uvjeren, i to sam dokazao,⁶ da ni on nije sve riješio, da i on ima slabosti, da pojedine probleme nije dobro riješio, kao što vjerovatno nisam ni ja. Kada pokušavam riješiti neki povijesni problem, kritički se osvrnem na historiografiju, možda ponekad preoštro, pa ponekad i na rad dr. Stančića, ali pritom ne obezvređujem cjelokupni njegov rad. Dr. Stančić, međutim nalazi, s pravom ili ne (a u ovom slučaju svakako ne!), neke nedostatke i onda a priori negira i omalovažava ne samo cjelokupni rad drugoga nego i njegovu ličnost.

3. Nasuprot tome, a u interesu razvoja povijesne znanosti, ja ću i dalje rad dr. Stančića ocjenjivati, ono što je dobro, »općenito vrlo pohvalnim riječima«, i kritički se osvrnuti na nedostatke, kojih ima kod svih nas. No, uvjeren sam da je radi rješavanja mnogih problema iz hrvatske povijesti potrebno učiniti daljnji korak. Zašto? Ponovit ću o tome najsazetije ono što sam već napisao.

Kada se kritičar osjeća ponukanim da metode svoga istraživanja, još uvijek u okviru povijesne discipline, ne budu isključivo deskriptivne, i poradi na tome

⁶ Usp. P. Korunić, O porijeklu hrvatske nacije u hrvatskoj politici u XIX. stoljeću: teorija o narodnoj zajednici (naciji) u djelu M. Pavlinovića 1862., *Povijesni prilozi* 12, Zagreb, 1993.

da svoje interese i ciljeve usmjeri na proučavanje složenih povijesnih procesa, taj je pokušaj vrijedan pozornosti. Međutim radi revizije raznih teorija, moramo kritički ispitati njegov metodički pristup, te ocijeniti doseg njegovih istraživanja i pouzdanost njegovih zaključaka. Jer, bez kritike i objektivnog rasuđivanja postignutoga, u znanosti nema napretka. Zbog toga u mojoj kritici nije riječ o kritici ličnosti, nego o razvoju povijesne znanosti. Ako sam i pogriješio, ili sam bio prestrog, to je zbog toga jer je riječ samo o pokušaju boljeg tumačenja povijesnih procesa; drugi će to, nadam se, učiniti bolje.

4. Osobno se zalažem za interdisciplinarni pristup u proučavanju složenih povijesnih procesa uopće i u istraživanju povijesti hrvatskoga naroda napose. Pri tome se zalažem: da povjesničar mora biti kritičan i prema historiografiji i prema izvorima; da se mora neprekidno usavršavati i stjecati mnoga znanja iz srodnih povijesnih znanosti, i to iz onih područja koja mu pomažu u razvoju povijesne znanosti uopće.

Međutim, dr. Stančić sada »otkriva« da sam ja »već desetak godina« – nakon što sam ranije pod utjecajem J. Šidaka upotrebljavao metodologiju »čiste« povijesne znanosti, kada sam, po njegovim ocjenama, jedino tada objavljivao »kvalitetne radove« – »počeo rabiti elemente politološke metode u historiografskim istraživanjima«. ⁷ No, sličnu je ocjenu dao i ranije.

U svakom slučaju, kako smo se mogli uvjeriti, njegove su ocjene o momu radu veoma jake i uglavnom negativne. Zato, ako je kod mene ostalo još i malo »profesionalne znanstvene odgovornosti«, morao bih prekinuti znanstveni rad. Doduše, dr. Stančić mi je ipak ostavio jednu mogućnost a to je da se, »uz određene metodološke korekcije«, »vratim tradiciji svojih ranijih kvalitetnih radova«. ⁸ Te sam radove, po njegovoj ocjeni, radio pod snažnim utjecajem našega zajedničkog mentora: prof. Šidaka. Ali sve me to odmah zbunjuje. Jer, ako sam jednom naučio osnovna »načela povjesničarske struke«, ako sam objavljivao »kvalitetne radove«, kako kaže dr. Stančić – a to znači da sam se tada zacijelo »odlikovao stručnom korektnošću i profesionalnom znanstvenom odgovornošću« – kako je moguće da sam sada učinio toliki »otklon od tradicije hrvatske historiografije«? Pa ipak, on se nada da nisam posve izgubljeni slučaj i da ću se jednog dana vratiti u svoje »stado«: »tradiciji hrvatske historiografije«.

III. Kako je dr. Stančić to uradio?

Nakon što smo upoznali zašto je sve to učinio, ispitajmo sada njegove »dokaze« na kojima je osnivao tako jake riječi i odlučne tvrdnje o momu radu, po njemu pogubnom kako za razvoj hrvatske historiografije tako i za odgoj mladih znanstvenika koji se razvijaju pod mojim utjecajem, zbog čega, zaključuje on, »takvo postupanje danas nije sasvim izolirana pojava«.

Analizirajmo dakle njegove »krunske dokaze« o mojoj alarmantnoj nestručnosti i izdaji hrvatske historiografije, zbog čega on mora najodlučnije

⁷ N. Stančić, Što su sve povjesničari izmislili, n. dj., 247.

⁸ Na istom mjestu.

⁹ Isto djelo, 248.

stupiti u njezinu obranu («u obranu načela povjesničarske struke»). Pritom sam uvjeren da bi bilo uzaludno i nekorisno ispitati sve njegove »dokaze«. Zato uzimam samo nekoliko njegovih najjačih dokaza kao primjer. I to uz jednu napomenu: ovdje nije potrebno ispitati moja i Stančićeva shvaćanja o pojavi i razvoju hrvatske nacije, o hrvatskom nacionalizmu, o formiranju temeljnog sustava nacionalnih vrijednosti, o tzv. jugoslavenskoj ideji itd. koja smo iskazali u našim radovima. To ću uraditi u nastavku ove diskusije. Stoga ću ovdje učiniti isto ono što i prof. Stančić, ispitat ću samo njegovu temeljnu kako »činjeničnu osnovicu« tako i »metodološku osnovicu« koje dokazuju moj ili njegov »otklon od tradicije hrvatske historiografije«.

1. O nepoštovanju »rezultata historiografije«

Najveći i neoprostiv grijeh u kojem se najočitije ogleda moje »nepoštivanje osnovnih pravila povjesničarske struke i općenito znanstvenog rada« jest u tome što u svojim raspravama »ispuštam podatke koji ruše« moje »zaključke«, pa zbog toga »krivo interpretiram povijesne izvore i rezultate historiografije«. ¹⁰ Upoznajmo njegov najjači »dokaz« za tu tvrdnju. Najprije upoznajmo moj tekst, koji je uzbudio prof. Stančića, a u kojem sam govorio o problemu odnosa *hrvatstva* (kao nacionalnog načela, kao sustava nacionalnih vrijednosti i nacije) spram tzv. južnoslavenske ideje. O tome sam pisao ovo: ¹¹

A) »N. Stančić je, o tome nema spora, svojim radovima bitno utjecao na razvoj naše historiografije i naših spoznaja složenih procesa integracije hrvatske nacije, posebno kada je riječ o hrvatskoj povijesti potkraj XVIII. i na početku XIX. stoljeća. A i njegova razmišljanja o naciji vrijedna su pažnje. ¹²

Pa ipak, ni on se nije uspio osloboditi metodičkog dualizma. Raspravljajući o odnosu hrvatske individualnosti i jugoslavizma, slijedio je sve zablude J. Šidaka (o postojanju dviju nacionalnih ideja i svijesti u Hrvata: jugoslavenske i hrvatske). Pritom je prihvatio ne baš sretno izabranu terminologiju M. Gross.

Pod utjecajem J. Šidaka – koji je uporno dokazivao da su hrvatski narodnjaci ne samo za ilirizma, nego i nakon 1860. godine zastupali i jugoslavensku i hrvatsku nacionalnu ideju – N. Stančić je tvrdio da su dalmatinski preporoditelji također zastupali južnoslavensku nacionalnu ideju i nacionalnu svijest. Od brojnih primjera gdje o tome piše, odabrali smo ovaj:

»Narodnjački orijentirano građanstvo u gradskom društvu primorske Dalmacije nosilo je u sebi teret zasebnog povijesnog razvitka Dalmacije. Premda mu nije bilo strano hrvatsko etničko ime, prisutno u puku, ono još nije bilo spremno da se u proces hrvatske nacionalne integracije uključi pod hrvatskim imenom, te je prihvatilo misao o *južnim Slavenima kao jednoj naciji*. Južnoslavenska nacionalna ideja imala je zadatak da neutralizira dalmatinski partikularizam i slavo-dalmatinsku ideologiju i da omogućiti napredak procesa hrvatske nacionalne integracije. Južnoslavenska nacional-

¹⁰ Na istom mjestu.

¹¹ P. Korunić, *Hrvatski nacionalni i politički program 1848–49.*, n. dj., str. 193–94.

¹² N. Stančić, *Hrvatska nacionalna ideologija preporodnog pokreta u Dalmaciji* (M. Pavlinović i njegov krug), Zagreb, 1980.; isti, *Nacionalna integraciona ideologija dalmatinskih narodnjaka 1860/61. godine*, *Radovi IHP*, sv. 11, Zagreb, 1979.; isti, *Narodni preporod u Dalmaciji*, u knjizi: *Društveni razvoj u Hrvatskoj od 16. do početka 20. stoljeća*, uredila M. Gross, Zagreb, 1981., 231–250.

na integracijska ideologija gradskih narodnjaka u Dalmaciji bila je jedna od varijanata narodnjačke ideologije koja je kao sustav bila najrazrađenija kod štrosmajerovskih narodnjaka u banskoj Hrvatskoj. Ona je odigrala ulogu hrvatske nacionalne integracijske ideologije.¹³

Međutim, da bi se riješio taj problem, treba razdvojiti ova dva sustava: hrvatstvo (individualne aspekte cjelokupnoga života hrvatske narodne zajednice) od ilirizma i jugoslavizma (kao ideologije), te istražiti temeljne vrijednosti na kojima su zasnovani, i to na razini stvarnosti, ideje i ideologije. I tek zatim istražiti međusobne komunikacije tih dvaju sustava. A to još nije učinjeno, nego se gotovo cijelo stoljeće ponavljaju stare zablude.

Kao J. Šidak i M. Gross, i N. Stančić je uvjeren da je hrvatski narodni preporod, na jednoj strani, odigrao važnu ulogu u oblikovanju hrvatske nacije.¹⁴ Na drugoj strani, još uvijek, kao i ti njegovi profesori, ponavlja da su hrvatski preporoditelji (i to jednako za ilirizma i nakon sloma neoapsolutizma) također zastupali jugoslavensku unitarističku nacionalnu ideju. Štoviše, da su hrvatski preporoditelji tek posredstvom jugoslavenske nacionalne ideje (i ideje o jugoslavenskoj naciji) došli do spoznaje o hrvatskoj naciji. Pa je o tome, raspravljajući o ilirizmu, zaključio: 'Ideja o nacionalnom, kulturnom i jezičnom jedinstvu južnih Slavena neprestano se pokazivala u svojoj dvostrukoj funkciji, kao izraz hrvatskih i jugoslavenskih integracijskih tendencija preporodnog pokreta.'¹⁵

Tu 'dvostruku funkciju' izmislili su historičari, slabo poznajući teoriju o narodu, naciji, politici i ideologiji. Stoga, promatrajući povijesno i kritički, mi ideju/program o jugoslavenskoj i/ili južnoslavenskoj naciji u ideologiji hrvatskih preporoditelja ne nalazimo. Nasuprot tome, slijedeći svoje prethodnike, N. Stančić je također dokazivao da je u krugu Lj. Gaja 'razrađena koncepcija o južnim Slavenima kao jednoj naciji s jednim književnim jezikom', te da je 'prihvaćeno ilirsko ime za taj narod i njegov jezik'.¹⁶

Prema svemu što je rečeno, možemo zaključiti da u našoj historiografiji, kada je riječ o hrvatskoj povijesti XIX. stoljeća, još nije uočeno da postoji bitna razlika između ovih dvaju sustava, ma koliko da su u prošlosti bili međusobno povezani: prvo, *hrvatstva*, koje se iskazuje u procesu uzajamne ovisnosti dvaju podsustava – i to a) kao duhovnokulturna i politička hrvatska narodna zajednica i b) kao izraz pojedinačne i društvene svijesti o toj zajednici – te više podstruktura (kulture, politike, gospodarstva, političke akcije, nacionalne svijesti, ideologije, tradicije, društva); drugo, *ideje i programa o savezu s drugim narodima i zajednicama* na prostoru Srednje i Jugoistočne Europe unutar kojih se javljaju ideje o slavenstvu, austroslavizmu, ilirizmu i jugoslavizmu. Još dakle, nije jasno uočeno da su ta dva sustava i programa temeljena na posve različitim vrijednostima i strukturama.«

Kako vidimo, moja ocjena nije blaga, ali je potrebna, jer je našu javnost, nakon što su mnoge generacije učile jedno, sada teško uvjeriti u suprotno. Ali, jasno sam istaknuo vrijednost cjelokupnog djela dr. Stančića, no jasno sam označio i čime se s njim ne slažem.

Međutim, on je upravo u tom tekstu »otkrio« moju »metodu« koja se iskazuje u »nepoštivanju osnovnih pravila povjesničarske struke i općenito znanstvenog rada«. Komentirajući taj moj tekst, o tome on piše ovo:¹⁷

¹³ N. Stančić, *Narodni preporod u Dalmaciji*, n. dj., 238.

¹⁴ N. Stančić, *Hrvatski narodni preporod 1790–1848*, Zagreb, 1985., 2.

¹⁵ Isto djelo, 24.

¹⁶ Isto djelo, 21.

¹⁷ N. Stančić, *Što su sve povjesničari izmislili*, n. dj., 249–250.

B) »U svojim novijim radovima dr. Korunić se odlučno opredjeljuje za ocjenu da je ilirska i kasnija narodnjačka ideologija zstupala jasnu hrvatsku nacionalnu ideju i isto tako jasnu južnoslavensku 'nadmacionalnu' ideju. Osvrćući se s takvog stajališta na ocjenu nacionalne ideologije hrvatskih narodnjaka druge polovice 19. stoljeća u historiografiji, dr. Korunić, među ostalim, tvrdi kako ja ocjenjujem da je ta ideologija zastupala južnoslavensku nacionalnu ideju. Kao dokaz te moje 'zablude' naveo je sljedeći odlomak iz jednog mogeg rada o hrvatskom narodnom preporodu u Dalmaciji:

'Narodnjački orijentirano građanstvo u gradskom društvu primorske Dalmacije nosilo je u sebi teret zasebnog povijesnog razvitka Dalmacije. Premda mu nije bilo strano hrvatsko etničko ime, prisutno u puku, ono još nije bilo spremno da se u proces hrvatske nacionalne integracije uključi pod hrvatskim imenom, te je prihvatilo misao o južnim Slavenima kao jednoj naciji. Južnoslavenska nacionalna ideja imala je zadatak da neutralizira dalmatinski partikularizam i slavo-dalmatinsku ideologiju i da omogući napredak procesa hrvatske nacionalne integracije. Južnoslavenska nacionalna integracijska ideologija gradskih narodnjaka u Dalmaciji bila je jedna od varijanata narodnjačke ideologije koja je kao sustav bila najrazrađenija kod štrosmajerovskih narodnjaka u banskoj Hrvatskoj.'¹⁸ Dr. Korunić me sasvim točno citirao. U navedenom odlomku doista tvrdim da su narodnjaci zastupali južnoslavensku nacionalnu ideju. Međutim, tu ne govorim o narodnjačkoj ideologiji općenito, nego o ideologiji dalmatinskih narodnjaka druge polovice 19. stoljeća. I zatim, kao što daje naslutiti zadnja navedena rečenica, taj odlomak ne sadrži moju cjelovitu ocjenu ideologije dalmatinskih narodnjaka. Da ju je želio prikazati u cijelosti, dr. Korunić je morao citirati i rečenice koje u istom mojem radu slijede iza onih koje je naveo, a te glase:

'U seljačkom društvu Dalmatinske zagore, Makarskog primorja i neretvanskog područja nisu postojali uvjeti za nastanak slavo-dalmatinske ideologije, te je ono u procesu nacionalne integracije moglo nadovezati na hrvatsku etničku svijest puka. Zbog toga je pučka inteligencija seljačkog društva izgradila varijantu narodnjačke ideologije koja je za proces izgradnje hrvatske nacije kao jedne od južnoslavenskih nacija mobilizirala izravno pod hrvatskim imenom.'¹⁹

U tom odlomku, dakle, tvrdim sasvim suprotno od onog što mi dr. Korunić pripisuje, tvrdim, naime, da dalmatinski narodnjaci nisu zastupali južnoslavensku nacionalnu ideju. Ipak, kao što čitatelj može uočiti, u mojim dvjema ocjenama nema kontradikcije. One se odnose na dvije različite skupine narodnjaka, prvu u vodstvu preporodnog pokreta predstavljenu Mihom Klaićem, a drugu predstavljenu Mihovilom Pavlinovićem. Prema tome, tvrdnja dr. Korunića kako sam ocijenio da su narodnjaci zastupali južnoslavensku nacionalnu ideju dezinterpretacija je rezultata mojih istraživanja, iznesenih u brojnim radovima, koja su pokazala da su postojale dvije varijante preporodne ideologije u Dalmaciji.«

C) Analiza teksta:

Kako vidimo, dr. Stančić priznaje da sam točno citirao dio teksta u kojem on »tvrdi da su narodnjaci zastupali južnoslavensku nacionalnu ideju«. U tom je slučaju on pisao, s pravom je precizirao, o »skupni gradskih narodnjaka« okupljenih oko M. Klaića. Zatim je isto tako s pravom citirao dio teksta koji sam ja ispustio, a koji govori o drugoj skupni narodnjaka okupljenih oko M.

¹⁸ N. Stančić, Narodni preporod u Dalmaciji, n. dj., 238; P. Korunić, Hrvatski nacionalni i politički program 1848–49, n. dj., 193–194.

¹⁹ N. Stančić, Narodni preporod u Dalmaciji, n. dj., 238.

Pavlinovića. I zatim piše, ono što smo upoznali, da on tvrdi »sasvim suprotno od onog« što mu ja »pripisujem«, jer on jasno »tvrdi da dalmatinski narodnjaci nisu zastupali južnoslavensku nacionalnu ideju«. Već je on sam iskazao kontradikciju sa svojim tekstom. I napokon je zaključio: »Prema tome, tvrdnja dr. Korunića kako sam ocijenio da su narodnjaci zastupali južnoslavensku nacionalnu ideju dezinterpretacija je rezultata mojih istraživanja, (...).«

Da bismo upoznali tko u ovom slučaju krivo interpretira, idemo redom dokaznog postupka »činjenične osnove«.

Prvo, ja doista nisam citirao ne samo taj ispušteni dio teksta koji on navodi, nego sam isпустio brojne druge iz njegovih radova u kojima bih lako dokazao ono što sam napisao.

Drugo, dr. Stančić u svojim radovima uvijek govori o »dvije različite skupine narodnjaka« u Dalmaciji; prvu nalazi u urbanoj sredini i »u vodstvu preporodnog pokreta predstavljenu Mihom Klaićem«. Kako smo vidjeli, dr. Stančić kaže da sam točno citirao dio teksta u kojem se vidi da je on za tu »skupinu« tvrdio da zastupa »južnoslavensku nacionalnu ideju«. O tome, dakle, među nama nema spora. Očito je da sam tu bio na razini »povjesničarske struke«.

Treće: ali sam, tvrdi dr. Stančić, isпустio dio teksta gdje se vidi da druga »skupina narodnjaka«, okupljena oko M. Pavlinovića, »nije zastupala južnoslavensku nacionalnu ideju«.

Četvrto: da sam naveo tekst dr. Stančića u kojem on tvrdi upravo ono što sam napisao, onda bih ga morao citirati na više mjesta. Ali je sada problem zamršeniji i njegova je teza još neprihvatljivija. Upoznajmo sve to sasvim kratko. Naime, on je u više radova razvijao teoriju da je M. Pavlinović 1860.–61. godine najprije polazio od hrvatske nacionalne ideje, a zatim da je u razdoblju 1862.–1865. u potpunosti izradio teoriju nacije i da je upravo tada »nastao pomak u kategorijama njegove nacionalne ideologije«, te je »sada južnim Slavenima kao cjelini pridavao obilježje nacije«. Prema tome, tvrdio je dr. Stančić, »u razdoblju 1862–65. Pavlinovićevo jugoslavenstvo ima značajke nacije«, a »okvir unutar kojeg se ima razvijati proces nacionalnog konstituiranja južnih Slavena za Pavlinovića je čitavo južnoslavensko područje.²⁰ Od brojnih tekstova u kojima to tvrdi, navodim ovaj: »Južnoslavenski okvir jedna je od konstanata Pavlinovićeve nacionalnih i političkih koncepcija, ali taj okvir kod njega u različitim razdobljima ima i različite značajke. U razdoblju 1862–65. Pavlinovićevo jugoslavenstvo ima značajke nacije.²¹

Sve to posve jasno dokazuje ono što sam napisao. A upravo je cjelokupna njegova teorija neprihvatljiva, pa sam pokušao dokazati njezinu neodrživost.²²

Na osnovi svega toga mogli bismo zaključiti:

²⁰ N. Stančić, *Hrvatska nacionalna ideologija preporodnog pokreta u Dalmaciji*, n. dj., 216; isti, M. Pavlinović u narodnom preporodu u Dalmaciji i u hrvatskoj politici 19. stoljeća, u knjizi: *M. Pavlinović u politici i književnosti*, priredio N. Stančić, Zagreb 1990, str. 19–20.

²¹ N. Stančić, *Hrvatska nacionalna ideologija*, n. dj., 216.

Prvo, kada se ima na umu cjelina rada dr. Stančića, a ja sam to imao, jasno je da ja u tom slučaju nisam »dezinterpretirao« rezultate njegovih istraživanja.

Drugo, ovdje je bjelodano nešto sasvim drugo, i to: a) da je upravo dr. Stančić »dezinterpretirao« svoje vlastite »rezultate istraživanja« i b) da je ujedno veoma, veoma netočno interpretirao moj tekst o tome. A to još nije sve, jer je on na osnovi netočne interpretacije iznio dalekosežne zaključke o mome »nepoštivanju osnovnih pravila povjesničarske struke«. Što o svemu tome zaključiti? Jer je upravo on u ovom slučaju pokazao da ne »poštuje osnovna pravila povjesničarske struke«.

No, kada je već riječ o »netočnoj interpretaciji« tuđih radova i time »rezultata historiografije« objasnimo, još i onu »činjeničnu osnovicu« koju sam naveo.

Kako smo upoznali, dr. Stančić u citiranom tekstu piše: »U svojim novijim radovima dr. Korunić se odlučno opredjeljuje za ocjenu da je ilirska i kasnije narodnjačka ideologija zastupala jasnu hrvatsku nacionalnu ideju i isto tako jasnu južnoslavensku 'nadmacionalnu' ideju.«²³

Upoznajmo sada njegovu »činjeničnu osnovicu« koju netočno interpretira:

Prvo, ja sam doista u svojim ranijim radovima, do 1986. godine, za tzv. južnoslavensku ideju upotrebljavao pojam »nadmacionalna jugoslavenska ideologija«. Ali sam i tada istakao da ga upotrebljavam u »nedostatku boljeg termina«. Pod tim pojmom sam tvrdio da tzv. »jugoslavizam« nije »imao nacionalno već transnacionalno, internacionalno i višenacionalno značenje«.²⁴

Drugo, taj termin nisam ja uveo u historiografiju, već ga je uvela M. Gross i ja sam ga preuzeo od nje, a ja se ne želim kititi tuđim perjem.

Treće, u daljnjem proučavanju problema porijekla i razvoja hrvatske nacije i time problema tzv. južnoslavenske ideje, ja sam već 1989. godine odbacio pojam »nadmacionalna jugoslavenska ideologija«, smatrajući da taj termin »nije sretno izabran«.²⁵ I kasnije ga više ne upotrebljavam.

Četvrto, prema tome u svojim »novijim radovima« ne »opredjeljujem« se za »jasnu južnoslavensku 'nadmacionalnu' ideju«, kako to tvrdi dr. Stančić, već za nešto drugo. No o tome više u nastavku ove diskusije.

U komentaru svega toga, poslužio bih se riječima dr. Stančića:

a) Nije li u njegovu tumačenju moga rada riječ o »krivom interpretiranju rezultata historiografije«?

b) Zar tu nije riječ o »nepoštivanju osnovnih pravila povjesničarske struke«?

c) Zar i to nije očit »otklon od tradicije hrvatske historiografije«?

d) Prema tome, gdje je prof. Stančiću »stručna korektnost i profesionalna znanstvena odgovornost«? I tako dalje. Zar to nisu krupne i nepotrebne riječi?

²² Usp. P. Korunić, O porijeklu hrvatske nacije, n. dj.

²³ N. Stančić, Što su sve povjesničari izmislili, n. dj., 255.

²⁴ Usp. P. Korunić, *Jugoslavenska ideologija u hrvatskoj i slovenskoj politici. Hrvatskoslovenski politički odnosi 1848–1870*, Zagreb, 1986., 15.

²⁵ Usp. P. Korunić, *Jugoslavizam i federalizam u hrvatskom nacionalnom preporodu 1835–1875. Studija o političkoj teoriji i ideologiji*, Zagreb, 1989., 17.

2. O »krivom interpretiranju povijesnih izvora«

Kako smo upoznali, dr. Stančić navodi moja dva ključna »grijeha« u kojima se ogleda moje »nepoštivanje osnovnih pravila povjesničarske struke«. Prvi »grijež« smo upoznali, a o drugom piše ovo: »U radu s izvorima dr. Korunić postupa jednako kao s historiografijom, tj. zaobilazi ih ili netočno interpretira, što je najvidljivije u njegovoj ocjeni političkog programa iliraca i kasnije narodnjaka.«²⁶

»Krunski dokaz« za taj moj drugih »grijež« dr. Stančić nalazi u mojoj interpretaciji »Utješenovićeve nacrt austrijskog ustava« iz 1848. godine.²⁷

Prije svega, nije riječ o »nacrtu austrijskog ustava«, već o »Osnovi« tj. programu za konfederalitvno preuredenje Habsburške monarhije, koju je O. U. Ostrožinski objavio pod ovim naslovom: »Osnova za savezno preporodenje cesarevine austrijske po načelu ustavne slobode i narodne pravstvene jednakosti«; a u prijevodu na njemačkom: »Programm zur Konstitutierung des österreichischen Kaiserstaates nach dem Prinzip der konstitutionellen Freiheit, der nationalen Gleichberechtigung und Konföderation«.

No vratimo se dr. Stančiću. O tome on najprije piše: »Nacrt doista sadrži elemente konfederalizma, ali dr. Korunić je i njega u nekim dijelovima dezinterpretirao. Ovaj put ne ispušta dijelove koji nisu u skladu s njegovim zaključcima, nego ih naočigled čitalaca interpretira netočno.«²⁸ To je doista najveća moja drskost i dakako »otklon od tradicije hrvatske historiografije«. A evo njegovih dokaza:

»Dr. Korunić je Utješenovićev program iz 1848. godine dezinterpretirao već tiskajući njegov nacrt austrijskog ustava iz te godine kao prilog svome radu.²⁹ On u Utješenovićev tekst, na mjestu gdje su nabrojene nacije koje žive u Habsburškoj monarhiji, uz ime 'Hèrvato-Sèrbiji (Hrvati i Srbi; op. P. K.)«. On, dakle, izraz 'Hrvato-Srbi' jednostavno izjednačava s izrazom 'Hrvati i Srbi', *premda prvi govori o shvaćanju prema kojem su Hrvati i Srbi jedan narod s dva imena* (!?), a drugi ih razlikuju kao odvojene individualnosti. Nadalje, interpretirajući to mjesto, on u svom tekstu svoje 'Hrvate i Srbe' i Utješenovićeve 'Hèrvato-Sèrbije' smješta isključivo u Hrvatsku. Naprotiv, riječ je o *svim Srbima Hrvatima* (!?) u Monarhiji, tj. u Hrvatskoj i u Vojvodini (!?), jer Utješenović vojvodanske Srbe nigdje ne spominje zasebno. Govoreći o tome koje sve narode Utješenović nalazi u Monarhiji, dr. Korunić, naime, nabraja: '...Hrvati i Srbi (Hèrvato-Sèrbi, Kroatoserbi) – u Hrvatskoj«. Nakon toga je mogao mirno tvrditi kako je Utješenovićev program – 'država Hrvatska'.«³⁰

Naveo sam samo dio teksta u kojem raspravljam o tome. Iako je već sve jasno, učinimo ipak taj napor i ispitajmo tko od nas dvojice »naočigled čitalaca interpretira netočno« taj dokument i tko je učinio »otklon« od »stručne korektnosti i profesionalne znanstvene odgovornosti«.

²⁶ N. Stančić, Što su sve povjesničari izmislili, n. dj., 255.

²⁷ Usp. P. Korunić, Program konfederalizma, n. dj.

²⁸ N. Stančić, Što su sve povjesničari izmislili, n. dj., 256.

²⁹ Ta rečenica dr. Stančića nije posve jasna. Čini se da je riječ o omaški. Očito smatra da sam pogriješio »već tiskajući« taj dokument »kao prilog svom radu«, jer je sada ipak morao priznati da »nacrt doista sadrži elemente konfederalizma«, što je ranije negirao.

³⁰ N. Stančić, Što su sve povjesničari izmislili, n. dj., 257.

Prvo:

a) Prije svega ja sam u toj raspravi prvi put u historiografiji objavio kritički taj dokument iz 1848. i pokazao da ga povjesničari nisu ispravo tumačili i da nisu uzimali u ruke izvorni tekst.

b) Međutim dr. Stančić je uvjeren da sam ja taj dokument »dezinterpretirao« već time što sam ga »tiskao«. Pritom je pokušao reći »krunski dokaz« koji bi pokazao da sam taj dokument »naočigled čitalaca interpretirao netočno«, a taj je dokaz pronašao u tumačenju pojma »Hèrvato-Sèrbli« (zar samo to?!).

Drugo:

a) U temeljitoj analizi tog programa upozoravam da pojmovi »Hèrvato-Sèrbli«, »Kroatoserben« i »Serben und Kroaten«, koje nalazimo u istom dokumentu, nisu posve jasni, i da na temelju tih oskudnih podataka ne možemo upoznati odnos O. Ostrožinskog prema »problemu udruženja« južnoslavenskih naroda u Monarhiji niti o određenju njihove individualnosti. Pozivam dakle na »stručnu« kritičnost i oprez u donošenju zaključaka, te pokušavam taj dokument tumačiti unutar širih nacionalnih programa kod Hrvata, Slovenaca i Srba u Ugarskoj.

b) Nasuprot toj kritičnosti i oprezu, dr. Stančiću je taj pojam (»Hèrvato-Sèrbli«) posve jasan i dovoljan da zaključi da taj termin »govori o shvaćanju prema kojem su Hrvati i Srbi *jedan narod s dva imena*« (!?).

Treće:

a) Polazeći najprije od izvora, ja pokazujem da Ostrožinski u Monarhiji nalazi postojanje više »narodnosti«, »naroda« i njihovih »narodnih država«.

b) A dr. Stančić »odlučno tvrdi«, s gledišta autoriteta koji ustaje u »obranu načela povjesničarske struke«, da Ostrožinski u svom »nacrtu« nabrāja »nacije koje žive u Habsburškoj monarhiji«; u tom slučaju, njegov pojam »Hèrvato-Sèrbli« ne samo da »govori o shvaćanju prema kojem su Hrvati i Srbi jedan narod s dva imena«, nego je štoviše »riječ o svim Srbo-Hrvatima u Monarhiji, tj. u Hrvatskoj i u Vojvodini«; drugim riječima taj pojam »govori« o jednoj naciji i to dakako »srbo-hrvatskoj«!

Bravo prof. Stančiću! Odličan zaključak, i to »stvoren« samo na osnovi jednoga nejasnog pojma. Moram priznati, to je »prava« interpretacija povijesnih izvora, dok je moja »kriva«. I konačno, to je prava »obrana povjesničarske struke«! Ovdje doista moram priznati svoju »insuficijenciju«, jer ja zaista nisam imao toliko znanja ni hrabrosti da bih došao do tih dalekosežnih zaključaka. No to nije sve. Ne samo da je to mogao zaključiti na temelju jednog nejasnog pojma, već je on do sličnih zaključaka mogao doći i kada dokumenti o tome šute. Na primjer. Ja sam u jednom radu iz 1986. godine tvrdio da je hrvatskim ilircima krajnji cilj bio formirati hrvatsku državu (ujedinjenu trojednu kraljevinu, ujedinjenu Hrvatsku) i da imamo dovoljno dokumenata koji to potvrđuju; tvrdio sam dakle da im »krajnji cilj« nije bio »stvoriti« južnoslavensku državu (državu svih južnih Slavena) jer to ne potvrđuje ni jedan do sada pronađen dokument. Dokazivao sam nadalje da u izvornoj građi ne nalazimo potvrdu tezi (prisutnoj u historiografiji) da su ilirci zastupali program/ideju o stvaranju južnoslavenske

političke i državne zajednice, a pogotovo ne tobože južnoslavensku »nacionalnu državu«, već da su zagovarali samo kulturnu suradnju među njima.

Nasuprot tome, dr. Stančić je u svojoj recenziji toga rukopisa, u kojoj je dao posve istu »metodološku osnovicu« kao i sada, osudio moj rad uopće (dakako, koji je neznanstven i »insuficijentan«) i u zaključku odbacio moju »tezu prema kojoj su ilirci pred sobom imali ideju hrvatske nacije, 'države Hrvatske' i 'internacionalne' južnoslavenske kulturne suradnje bez pomisli na stvaranje jugoslavenske države«.

Kako vidimo, iako o tome ništa ne govori ni jedan dokument, dr. Stančić vjeruje da su ilirci svakako imali »pomisli« o »stvaranju jugoslavenske države«. I naravno osuđuje me što odbacujem takvu »pomisao« kod njih. Dakako, on je mene tada posve uvjerio u moje »insuficijentno« poznavanje »kategorijalnih aparata društvenih znanosti« i zato nisam mogao, kao ni danas, dokučiti tu njihovu »pomisao«. Doduše, tada sam na rubu njegove recenzije napisao, ako danas smijem to spomenuti, da nam jedino preostaje ako baš želimo doznati što su ilirci »mislili«, a to nisu nigdje napisali, da u »istraživački instrumentarij« unesemo *spiritizam* kao »istraživačku metodu«. No svjestan sam da bi to doista bio »otklon od tradicije hrvatske historiografije«, i da bi tada dr. Stančić još više morao skočiti u »obranu načela povjesničarske struke«. Pa ipak, ja se i danas bavim mislju da nam je to jedini put da »otkrijemo« što su ilirci »mislili«, tj. jesu li imali »pomisli« o »stvaranju« tzv. »jugoslavenske države«. Jer da su težili stvaranju hrvatske države, to znamo, o tome govore brojni dokumenti. Ali što su ilirci »mislili« o »jugoslavenskoj državi«, to me neprestano opsjeda, i ponovno mislim da bi trebalo uvesti...

3. O »periodičkom mijenjanju ocjena i mišljenja«.

Nije samo to problematično; mnogo je takvih tvrdnji dr. Stančić izložio u kritici moga rada koje naprosto zbunjuju. Osim nekih korisnih primjedaba, većina njegovih opaski je ili neutemeljena ili neozbiljna. Upoznajmo još jednu od njegovih »ozbiljnih« zamjerki.

Jer, kako drukčije tumačiti, na primjer, tvrdnju dr. Stančića da se »analiza« moga rada »pokazala vrlo teškom« – i to ne samo zato što »ne poštujem pravila povjesničarske struke i općenito znanstvenog rada«, o čemu smo naprijed raspravljali – već i zbog toga »jer periodički« mijenjam »svoje ocjene« i »mišljenje«, nakon čega »ostalim istraživačima« predbacujem »radi ocjena« koje sam i sam »ranije zastupao«.³¹

No, ni to nije sve. Kod mene je on pronašao i drugih »značajnijih« lutanja. Po njemu, ja sam u svom istraživačkom lutanju, kako mi je osobno izložio, imao ove faze: 1. Šidakovu fazu, kada sam jedino pisao »kvalitetne radove«; 2. »liberalističku« fazu, kada sam tobože svugdje u hrvatskoj povijesti »tražio i nalazio« liberale i liberalizam; 3. politološku fazu, kada sam navodno bio pod utjecajem nekih naših politologa; 4. i napokon sada se nalazim u »konzervativnoj« fazi, a ta se očito iskazuje u traganju za historijskim pravom, tradicionalizmom, nacio-

³¹ Isto djelo, 248 i 253.

nalizmom i u mom napadu na sve i svakoga. Pa ipak, i u ovom slučaju on vjeruje da nisam posve izgubljeni slučaj: on, naime, i sada vjeruje da će se kod mene »zatvoriti krug lutanja« i da ću se, »uz metodološku korekciju«, vratiti svojim prvim »kvalitetnim radovima«, i tek ću tada spoznati svoje »grijehe«. O čudnoj je osobi riječ, zar ne?

No, o čemu je uopće riječ?

Prvo, da »periodički« mijenjam »svoje ocjene i mišljenje« značilo bi da ih prije svega svjesno prilagođavam pojedinim razdobljima i političkim prilikama. Ali, prof. Stančiću, znate i sami da se ja politikom ne bavim, da nikada nisam bio ni u jednoj političkoj stranci, i da ne prilagođavam svoje mišljenje ni jednoj interesnoj grupi. Ne, prof. Stančiću, ja ne »mijenjam periodički« svoje »ocjene i mišljenje« ni o čemu, ne prilagođavam ih vremenu, interesu ili prostoru!

I napokon, uopće nije riječ o »prilagodavanju« i/ili mijenjanju »ocjena«, nego je riječ o mome znanstvenom razvoju, o neprekidnom učenju, o otkrivanju novih dokumenata i o novim spoznajama. Upravo zbog toga mi nikada neće biti »teško« napustiti određena znanstvena uvjerenja ako mi netko dokaže suprotno ili ako sam otkrijem nešto drugo, i ako dodem do drugih otkrića i do drugih dokumenata.

Drugo, upravo u tome je problem razumijevanja zamjerke koju mi upućuje dr. Stančić, a to je ova:

a) Da sam u ranijim radovima i ja sve hrvatske programe o preuređenju Monarhije 1848–49. godine »označio kao federalističke«, pa tako i program O. Ostrožinskog; ali, nastavlja on, kada sam u novijim radovima taj program ocijenio kao konfederalistički, tada sam »prešutio« svoja »ranija drugačija shvaćanja«. U tome dr. Stančić ima pravo. Doista, trebao sam napisati da sam i ja slijedio slična uvjerenja. Ali tada sam u prvom redu istraživao hrvatsko-slovenske odnose, i gledišta o federalizmu koja sam tada navodio nisu bila moja znanstvena otkrića, već sam doslovce ponavljao znanstvene rezultate prof. Šidaka, i to bi dr. Stančić morao znati.³² I tek sam 1989. godine u svojoj knjizi (»Jugoslavizam i federalizam u hrvatskom nacionalnom preporodu«) učinio znatni korak dalje u proučavanju federalizma, tzv. jugoslavizma, hrvatskoga nacionalnog programa, porijekla naroda i nacije itd. U tom slučaju nisam ništa prešutio, niti sam imao razloga za to.

b) Isto mi tako dr. Stančić predbacuje da sam u svojim ranijim radovima ocjenjivao da je »jugoslavenska ideja u Hrvata« bila »sastavni i neodvojiv dio hrvatske nacionalne politike«, te da su se hrvatska i jugoslavenska politika »dijalektički prožimale« i polagale »temelj modernom razvoju hrvatske nacije«. I u tom pogledu dr. Stančić ima pravo. Doista, kada sam kasnije o tome drugačije pisao, trebao sam navesti da sam ranije slijedio drugo uvjerenje. Međutim, on bi morao znati da su to doslovne riječi i znanstvene spoznaje do kojih su došli naši zajednički profesori i mentori, profesori J. Šidak i M. Gross. U svakom slučaju, i to je posve jasno, ja sam u svojim ranijim radovima u potpunosti slijedio svoje mentore, kao što je to radio i dr. Stančić, kada je riječ o tzv. jugoslavenskoj ideji. Prema tome, i u tom slučaju to nisu bile moje znanstvene

³² Usp. J. Šidak, *Studije iz hrvatske povijesti za revolucije 1848–49*, Zagreb, 1979.

spoznaje, pa ih se nisam mogao odreći u tom smislu, već u onom u kojem sam to učinio: kritičkim odnosom prema historiografiji. A to sam uradio kada sam došao do drugačijih spoznaja; tada sam se, poštujući njihov rad u cjelini, kritički osvrnuo na neka njihova mišljenja i o tzv. jugoslavenskoj ideji. Smatrao sam da se na taj način ujedno odričem i onih teza koje sam, pod utjecajem njihova autoriteta, i ja slijedio. I u tom slučaju, dakle, nisam imao razloga da išta prešutim.

Umjesto zaključka

Iz svega što je rečeno može se zaključiti da ova polemika dr. N. Stančića ni u kom slučaju ne može poslužiti kao »model« koji bi utjecao na razvoj povijesne znanosti. Ona ne može poslužiti ni kao primjer »stručne korektnosti i profesionalne znanstvene odgovornosti«. Stoga je takva polemika, njezina »metoda« i razina, nekorisna i štetna. U svakom slučaju to nije znanstvena diskusija, jer ona ne posjeduje ni najosnovnije »pretpostavke za razgovor«. No, zašto sam ipak ušao u ovakvu diskusiju? Naravno da to ne radim »u obrani načela povjesničarske struke« a niti »u obrani« svoga rada. U ovaj sam »razgovor« ušao radi »raščišćavanja« sljedećih »činjeničnih osnovica«.

1. Na temelju izloženog jasno je da dr. Stančić nije argumentirao svoje opaske. Većina njegovih primjedbi na moj rad je neutemeljena i neozbiljna. Zato i u ovom slučaju nije riječ o »obrani načela povjesničarske struke«, već naprosto o njegovom neodgovornom etiketiranju. Jer je jasno i to da je on i u ovom slučaju učinio »otklon od stručne korektnosti i profesionalne znanstvene odgovornosti«.

2. On očito samo sebe smatra povjesničarem pod čijim »perom« povijest »ostaje znanost«. Svi drugi, koji nisu po njegovom »ukusu«, ili ne misle kao i on, nisu znanstvenici niti su njihovi radovi znanstveni. Dakako, polazeći od te i takve »logike«, on je morao ustati u »obranu načela povjesničarske struke« i u »obranu« povijesne znanosti uopće. A to su one premise na osnovu kojih sebe i svoje radove proglašava nepogrešivima i, samo u njegovim očima, postaju mjerilo svega. I doista, on već godinama svoje radove, u raznim prilikama, nudi kao jedine »modele« za »prava« znanstvena istraživanja. Tako se prof. Stančić postupno »pojavljuje« u ulozi apsolutnog autoriteta, čiji bi se znanstveni rezultati morali uzimati kao »apsolutna istina« u koju se ne smije dirati. A u ovom se slučaju to sve pokazalo. Nakon što sam drznuo dirnuti u tu njegovu »apsolutnu istinu«, on je odmah skočio »u obranu« hrvatske historiografije, iz koje me je, autoritetom jedinog »čuvara« njezine najbolje tradicije, ekskomunicirao. S njegova gledišta drugo mu i nije preostalo doli me zauvijek proglasi nestručnjakom a moje radove »otklonom od tradicije hrvatske historiografije«. Od njegove strane, i u skladu s njegovom »metodom«, to je dakako vrhunac »stručne korektnosti«! Jer, kako iz svega slijedi, ta najbolja tradicija hrvatske historiografije – »koju je dosada odlikovala stručna korektnost i profesionalna znanstvena odgovornost« – iskazuje se najočitije jedino u cjelokupnom djelu N. Stančića. Iz nje su svi drugi isključeni. Zato se slažem s prof. Stančićem: »... nakon toga rasprava o metodi postaje gotovo bespredmetnom«.

3. U takvoj »metodi« iskazuje se sve veća nekritičnost prema sebi, svojim radovima i postupcima. Upoznajmo tu nekritičnost i u sljedećoj »činjeničnoj

osnovici«. Naime, dr. Stančiću nije bilo dovoljno što je i ovom prilikom javno negirao i ekskomunicirao moj rad, već je on posve u skladu sa svojom »metodom« morao učiniti i drugi korak: osuditi sve one koji objavljuju moje rasprave. Štoviše, kako mi je rekao, on čak mene i ne »osuđuje u toj mjeri« – jer mu je dakako poznata moja nestručnost – već daleko veće »krivce« nalazi u onima koji tiskaju moje »nekvalitetne« radove. Stoga, posve u skladu s tom njegovom »metodom« i »stručnom odgovornošću«, a u cilju »obrane« najsvetije tradicije hrvatske historiografije, dakako i »u obrani« svoga autoriteta, on je na razne načine pokušao utjecati da mi se zabrani objavljivanje rasprava.

Može li se u svemu tome prepoznati njegovu »stručnu korektnost i profesionalnu znanstvenu odgovornost«? Sve dok se u našoj historiografiji ne »raščisti« te i takve »činjenične osnovice«, dok se ne odbaci ta i takva »metoda«, među nama se ne može razviti znanstvena diskusija o ključnim problemima iz hrvatske povijesti, niti možemo slobodno misliti i stručno i odgovorno pisati. Sva je ipak sreća u tome da je malo onih koji slijede »metode« dr. Stančića.

S U M M A R Y

THE »OBJECTIVITY« OF COGNITION IN HISTORY: A REPLY TO N. STANČIĆ'S POLEMICAL ARTICLE

In this article the author responds to N. Stančić's polemical article published in the *Journal of Contemporary History*. The author shows that N. Stančić distanced himself from the tradition of Croatian historiography and that the tone of his polemic does not represent a model of correctness and professional responsibility. The author invites Prof. Stančić to engage in constructive dialogue on various levels, while respecting mutual differences. The important task of historians is to discuss anew various important problems from Croatian history.